

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д. н. Кристиан Кръстинов Банков, НБУ,

професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата (семиотика) за придобиване на научната степен „доктор на науките“ в професионално направление 3.1 с кандидат доц. д-р Евгения Кръстева-Благоева (дисертационен труд „Храненето на младите: траектории на вкуса“)

Темата на дисертационния труд на доц. д-р Благоева е коренно различна от проблематиката, с която авторката е защитила малък докторат (през далечната 1998 г.) и е с особена значимост в научно отношение. Тя от една страна се вписва в изследователския тренд за проучване на храната и културата на хранене, станала особено популярна в българската наука в последните десетина години, а от друга – излиза извън добре разработената и донякъде вече банализирана проблематика за „традиционното българско“ (и „балканско“) хранене с всичките му възможни аспекти. Авторката е насочила своето внимание към храненето на младите – фундаментален и неизследван в рамките на българската наука проблем – за да потърси и открие типичния за тях хранителен модел и чрез него да се докосне до някои тенденции в развитието на националната кухня в съвременността. В този контекст трябва да се отбележи, че целите и задачите на труда са ясно и адекватно формулирани, а разработеният теоретичен модел на изследването е приносен в няколко насоки. Храненето на младите се разглежда в контекста на трансформациите в постсоциалистическата консумативна култура в България в духа на школата на световноизвестния теоретик на консумеризма проф. Майк Федърстоун. Доста задълбочен е погледът върху микротенденциите в хранителните практики, които са остойностени чрез едно много добро контекстуализиране в общата консумативна култура. Нещо повече – те са адресирани чрез иновативно комбиниране на количествени и качествени методи – подход, който не се среща до момента в антропологията на храненето на български език. Прилагането на метода на хранителния дневник също е в голяма степен ново за родната наука. В този смисъл наличието на собствен принос при събирането и анализирането на емпиричните данни, както и в изработването на теоретичния модел на труда от страна на кандидатката е безспорно.

В проведеното от нея непредставително изследване на хранителните практики на студенти от НБУ са приложени два метода за събиране на материал: чрез неструктурирани хранителни дневници и полу-структурирани интервюта. Данните от дневниците са обработени чрез количествен контент анализ (дескриптивна статистика) и

качествен контент анализ, а сведенията от интервютата са анализирани качествено. Приносно е не само прилагането на тези методи, но и допълването и верифицирането на резултатите им. То отразява задълбоченото познаване на проблема от страна на автора, както и компетенциите ѝ да изгражда плътен и вътрешно кохерентен научен текст. Трите основни дяла на изследването, представени в трите глави: *хранителни избори* (съвкупността от храни и ястия, които респондентите са консумирали в рамките на една седмица), *хранителни профили* (повтарящи се комбинации от хранителни избори, които са пряко обвързани с индивидуалната идентичност и стила на живот) и *хранителни пейзажи* (социо-пространствени измерения на храната и общуването през нея като символен код) отразяват комплексността на проблема и желанието той да бъде обхванат и анализиран от всички страни.

В увода е представена детайлно теоретичната основа на изследвания проблем. Подробно е описан и обоснован изборът на методите и е направен обстоен преглед на литературата. В труда са въведени в научен оборот голям и представителен брой изследвания по антропология на храненето, в частност храненето на младите (повечето на английски език, и на български автори с принос в проблематиката). Цитиранията са коректни и адекватно подбрани. Въведени са няколко нови понятия като „глобални нови“ ястия, индивидуални хранителни профили и др.

Дескриптивната статистика, представена в първа глава, съдържа интересни данни относно хибридността на хранителните избори на младите; стабилното присъствие на мъжко-женска дихотомия на вкусовете (но и частичното ѝ преодоляване в резултат от unisex тенденциите в консумативната култура); времевите трансформации на вкуса, регистрирани през осемгодишния период на събиране на хранителни дневници. Триадата „български/балкански – „италиански“- „глобални нови“ ястия сама по себе си съдържа същността на съвременния хранителен код на българите.

Интересен акцент във втора глава са очертаните типове колективни вкусови профили, пряко свързани със стила на живот, техниките на тялото и конструирането на индивидуалната идентичност. Това са спортуващите мъже и жени, които се хранят сходно; неспортуващите мъже (които ядат най-нездравословно) и жените-вегетарианки; минималистично хапващите млади момичета; „глобално ориентирани“ жени от провинцията и др.

Трета глава представя практиките на домашно хранене (*eating in*) и хранене извън дома (*eating out*) като съществени елементи от хранителните пейзажи (*foodscapes*) на младите хора. Тук важна е връзката с местата за консумация и социалните отношения, които младите формират и поддържат през храненето. Всички параграфи на тази глава предизвикват засилен интерес, тъй като представят неизследвани върху български материал проблемни сфери като съвременното семейно общуване през готвенето и храненето; заведенията като „готини места“ (*cool places*); огромната роля на бабата като висш кулинарен авторитет за младите; ролята на Интернет и инфлуенсърите в готварските практики на студентите; младежкото споделяне на храна като израз на приятелство и интимност и т. н. Въпреки че е засегната ролята на дигиталната култура, смятам, че тази тема предстои да става още по-значима в бъдеще. В този смисъл бих приветствал едно задълбочаване на научните дирения на авторката в тази насока. За специалистите е видно, че т. нар *Gastromania* в социалните мрежи започва да се превръща в стихийно явление, което тепърва ще се проучва от антрополозите на храната.

Заключението обобщава изводите от труда, акцентирайки върху основните регистрирани тенденции в хранителните избори на респондентите. Това са : хибриден вкус (съчетаващ в различни съотношения „български“, „италиански“ и „глобални нови“ ястия); афинитет към домашно приготвената храна; чести посещения на заведения, при които в повечето случаи се поръчва непълен курс; „бързо, лесно, вкусно и през екран“ готвене. Регистрираното класово обусловено социално конструиране на „здравословната“ храна според авторката предполага добър финансов статус и кореспондира с профила на респондентите от НБУ.

Дисертационният труд като цяло представлява оригинален принос в науката по фундаментален и неизследван до момента проблем. Той е убедително доказателство за задълбочените теоретични познания на доц. Благоева по темата, съчетани с практически компетенции за самостоятелно провеждане на емпирични изследвания и писане на академичен текст на най-високо ниво. Не на последно място, трудът е резултат от дългогодишната преподавателска дейност на автора и отличното ѝ взаимодействие със студентите през годините. Самият факт, че те са откликнали толкова масово и са участвали като респонденти, подчертава колко значим е курсът „Храна и култура“ за тях. Това е пример за иновативно включване и ангажиране на студентите към тематиката на курса, а и за моментално конвертиране на резултатите от изследванията на

преподавателя в учебно съдържание. Той е от значение за не само за българските студенти, но и за международния опит на НБУ като цяло.

Авторефератът съответства и добре отразява с основните положения и приносите на дисертационния труд. Приложените публикации отразяват разностранните научни интереси на доц. Благоева, които не се ограничават само с полето на консумацията и храненето. Общ за тях е интересът към проблемите на идентичността: през темата за имената, преименуванията на българите-мюсюлмани, религиозната идентичност, селско-градската култура и т. н. Повечето приложени цитирания са от чуждестранни автори, което подчертава добре известната международна активност и разпознаваемост на кандидатката.

Лични качества на автора (ако рецензентът го познава).

Познавам доц. Благоева от около 20 години и през този период сме имали многократно възможност за сътрудничество. Свързвала ни е академична дейност предимно по темата на дисертацията и консумативната култура като цяло. Впечатленията ми са изцяло позитивни, като не мога да не отбележа колко добронамерен и градивен изследовател е тя, нейната отвореност към научен диалог и лекотата, с която се включва във всички възможни видове академична дейност.

С оглед на всичко казано по-горе, ще гласувам убедено да бъде присъдено научното звание „доктор на науките“ на доц. д-р Евгения Кръстева-Благоева.

София, 22/09/2024 г.

С уважение:.....
/К. Банков/